L-ISEM TA' GĦAWDEX

Kemm l-isem għandha l-gżira ġâra tagħna? Aħna nsejħulha *Għawdex* u magħna jaqblu l-Għarab. L-Ingliżi u t-Taljani jgħidulha *Gozo*. Bil-latin aħna nsejħulha *Gaudisium*; iżda r-Rumani kienu semmewha *Gaulos* jew *Gaulus*, hekk, fost l-oħrajn Pomponiu Mela, ġeögrafu latin, u b'dan l-isem ukoll insibuha f'qatigħ ta' iskrizzjonijiet misjubin Malta u Għawdex. Il-Griegi ukoll semmewha *Gaulos*, għal l-inqas hekk jidher fl-iskrizzjonijiet. Iżda l-Griegi kellhom isem ieħor, *Gaudos*. Fi ktieb ta' l-ewwel żmenijiet tal-Knisja, (1) insibu l-isem *Gaudomelete* jiġifieri *Għawdex ta' Malta*, jew *Għawdex ħdejn Malta*. Ma jistâx ikun hemm twegħir li *Gaudo* ma tfisserx *Għawdex*, għax il-kittieb żied il-kelma *Melete* biex jagħżel bir-reqqa kollha 'l *Gaudos* ta' ħdejn Malta minn *Gaudos* ieħor bogħod minn Malta. Jekk nibqgħu sejrin l-ura niltaqgħu ma' isem ieħor, ma l-isem feniċju *Gawl*, f'iskrizzjoni feniċja tat-tieni jew tat-tielet seklu qabel Kristu.

Jekk wieħed jâti daqqa ta' għajn lejn dil-kotra ta' ismijiet qajla jintebah li huma kollha jiġu minn xulxin, kollha mnisslin minn ġidd wieħed. Nafu li *Gaulos* taqbel ma' *Gawl*, u li *Gaudisium* tixbah lil *Għawdex* jew *Gawdex*, imma kif jista' jkun li *Gozo* ġejja minn *Gawl*, li *Gaulos* tiġi minn *Gaudisium ?*

Inwieġeb fil-qosor kemm nista'. Il-kelma *Gaudisium* mhix ħaġa oħra ħlief libsa latina tal-kelma maltija jew għarbija *Għawdex*. Biha jinqdew biss, sa fejn naf jien, il-Maltin. Il-kelma *Gozo (= God + so)* tidher imnissla minn *Gaudisium* jew minn *Gaudos;* f'waħda u fl-oħra jinsabu t-tliet għeruq *g.d.s.* U l-kelma *Għawdex* minn min hi ġejja ? A. Preca jaħseb li hi ġejja mill-kelma lhudija *għadaxa* jew għarbija *għadasa* li tfisser *għazza*, għax Għawdex għandu l-għamla ta' għazza. (2). Ma naqbelx miegħu. Jien, minn għalija, il-kelma *Għawdex* hi l-kelma *Gaudos* taħt kisja għarbija. Il-Għarab igħidu u jiktbu *Gawdax* mhux *Għawdex* bħalna, u minn *Gaudos* sa *Gawdax* ma hemm xejn. Mela *Għawdex* jew *Gawdax* ġejja minn *Gaudos*. U *Gaudos?* It-tarf

(1) *Acta Petri et Pauli* fl-*Acta Apostolorum Apocrypha*, ed. Lipsius, Lipsiæ 1891, faċċ. 178, 2 u 181, 13.

(2) *Malta Cananea*, Malta, 1904, faċċ. 456.

os hu żjieda barranija li tâti lill-kelma sura griega, bħalma *Gawl* ħadet iż-żjieda ta' *us* biex issir latina: *Gaulus*. U hekk minn dawn l-ismijiet kollha ma jibqgħux ħlief *Gaud* u *Gaul*.

U dawn it-tnejn jiġu minn xulxin, jew mhumiex ħlief isem wieħed b'żewġ għamliet? Ix-xebh tagħhom jurina li huma kelma waħda, iżda kif tista' l-ittra *dentali d* tinbidel ma' l-ittra *liquida l*? Il-bidla qajla ssir, imma madankollu ssir u għandna eżempji li juruna bid-deher dil-bidla. Hekk il-verb latin *olere* jatina n-nom *odor*; *hedera* issir *ellera*, il-kelma latina *cadmia* ssir fil-latin mwaħħar *calamina*, fl-ingliż *calamine*, fit-tedesk *galmei;* il-kelma griega *daer* tidħol fil-latin u ssir *levir*, *dakruon* issir *lacryma*; *Odisseus* issir *Ulysses*. Nistgħu nżidu l-kelma għarbija *almâs* li saret fil-latin *adamas*, *diamant* (1). Jekk inħarsu lejn dawn l-eżempji, u lejn oħrajn li nistgħu nġibu, u lejn ix-xebh bejn *Gawd* u *Gawl*, xi jżommna li ma ngħidux li dawk l-ismijiet huma isem wieħed b'*d* imbiddla f'*l*?

Jista' wieħed jistaqsi: liema hu l-isem ewlieni li nissel 'il sieħbu? P. Schröder (2) jaħseb li *Gawd* jew *Gawdos* hu eqdem· Jien naħseb il-maqlub. L-isem Għarbi ta' *Gawdax* jurina li żmien il-ħakma tal-Għarab il-ġżira kienet tissejjaħ *Gaudos* mhux *Gaulos*. L-isem *Gaulos* naħseb li kien ilu li miet u ntesa.

Sajdun.

(1) Ara wkoll il-kelmiet sqallin: *Codduvirdi*, *Gaddazzu*, *Muddisa*, *Suppidizza* li fil-malti bħal fit-taljan jidhru b'*l* flok id-*d* = *Culuvert*, *Gallozz*, *Melliesi* (minn *molle* f'*lewż melliesi*) *Spillizza* (mil-Latin *super pelicium*)—[Nota tad-Direz: tal-"Malti"]

(2) P. Schröder. *Die phönizische Sprache; Halle*, 1869, faċċ. 105.

XERRDU

"IL-MALTI"

JEKK THOBBU T-TAGħLIM TA' LSIENKOM